

EX LIBRIS
Dr. M. NEVRLÝ

Köln 18.12.1996
Geschenk von

Бібліотека „Самостійної Думки“

Ч И Т А Ч

Сучасні українські поети

Вступні уваги	3
I. Юрій Липа	5
II. Леонід Мосенц	17
III. Євген Маланюк	32
IV. Юрій Дараган	60
V. Олекса Стефанович	65
VI. Максим Грива	77
VII. Микола Чирський	79
VIII. Юрій Клен	82
IX. Олена Теліга	88
X. Богдан Кравців	96
XI. О. Ольжич	103
ІІ. Іванна Ватра	109

ВИПУСК ПЕРШІЙ

CERNĂUȚI, 1935

EX LIBRIS
Dr. M. NEVRĽÝ

Бібліотека „Самостійної Думки“

ЧИТАЧ

Автор Михайло Мухіч

Сучасні українські поети

Вступні уваги	3
I. Юрій Липа	5
II. Леонід Мосенц	17
III. Євген Маланюк	32
IV. Юрій Дараган	60
V. Олекса Стефанович	65
VI. Максим Грива	77
VII. Микола Чирський	79
VIII. Юрій Клен	82
IX. Олена Теліга	88
X. Богдан Кравців	96
XI. О. Ольжич	103
XII. Верховинська Ватра	109

ВИПУСК ПЕРШИЙ

CERNĀ UȚI, 1936

Printed in România

ВСТУПНІ УВАГИ.

Роки 1933—34 принесли значне оживлення українського літературного руху — поза межами ССР, де від початку т. зв. п'ятирічки, пересічно від р. 1930, українська література під брудним чоботом окупантів=москалів рухатися вже остаточно не може. Протягом цих двох останніх років у Львові вийшов ряд творів, що викликали значне зацікавлення як з боку критики так і читачів: „Зорі світ заповідають”, Галини Журби, „Козаки в Московії” Юрія Липи, „Волинь” Уласа Самчука. Особливо останній твір викликав однодушне признання, ряд довгих статтів і критичних оцінок на сторінках органів різного партійного забарвлення; оцінок, що визнають за автором першорядний епічний талант, а за твором — вартість класичного. Словом — гармідер, галас, гам, музика...

Але доводиться зауважити, що всі ці твори, що якось цілком випадково нарешті побачили світло денне аж тепер, цілими довгими роками марнувалися в авторських архівах і могли б, чого доброго, марнуватися ще дальші роки й цим без сумніву відсунули б раптовий вибух рецензентських захоплень та дитирамбів ще на кілька років. Давніше ці автори роками, майже десятиліттям ніде не могли знайти со-бі видавців, видавництва уперто відмовлялися друкувати „капітальні твори”. Але треба зауважити, що найбільшу вину за літературний застій повоєнної доби поносять не так видавництва, що в справах нових літературних творів здебільшого дійсно не встані самостійно орієнтуватися, як ті саме особи, що тепер пишуть такі довгі дитирамбічні статті: — редактори літературно-критичних віddілів щоденної й ін. преси („Діло”, „Новий Час”, „Нова Зоря” й ін.) мають стільки можливостей для того, щоб чинно сприяти розвоєві української літератури, гостинно вітати нові таланти, містити на просторих сторінках своїх часописів хоч би й найбільш „капітальні” твори. Але треба ствердити, що саме ці журналістичні потентати якщо й сприяли чому, то лише появі перекладів (і то перекладів дуже недбалих) старих чужих авторів (Доде, Бронте, інколи дещо новіших — Шпіттелер). Поза тим всі ці журнальні трибуни уперто й ригористично затримували в нашій літературі сокальський кордон (що ділив Галичину від Волині перед війною, прим. ред.) з більшим навіть успіхом аніж це робить навіть польська адміністраційна влада. Тому треба уважати за цайвищу

непослідовність те, що тепер роблять „Діло”, „Н. Час”, „Н. Зоря” й „Назустріч”, тим більше, що з цих авторів і Самчук і Липа належать до співробітників „Літературно-Наукового Вістника”, на який від скількох років провадили всі львівські літературні й журнальні групи одчайдушний і одностайний штурм і натиск, аж доки ЛНВ в липні р. 1932 соборно не знищили... Ознакою доброго журналнього тону всіх — від правих гетьманців і католиків до лівих соц. рад. комуністів — було: громити нещадно й безоглядно саме ту літературну групу, що купчилася навколо ЛНВ і його довголітнього редактора Д. Донцова. Тепер можна остаточно — в обличчі хору цих раптових узnanь і дитирамбів — ствердити, що саме ця група крізь бурю й снігові завої сучасності самотно й гордо несла прапор національного українського мистецтва, не вважаючи на свисти й крики з височин офіційного Олімпу львівської критики.

При іншій літературній політиці згаданого Олімпу минулі роки в нашій літературі не минули б такою мовчазною пусткою... Добрий критик, свідомий своєї відповідальності перед нацією, може бути визначним організатором і промотором літературного руху, натомісъ критики протилежного знаку не оживляють а вбивають життя і творчість.

15. ХІІ. 1934.

I. Юрій Липа.

„Козаки в Московії” Юрія Липи — монументальний твір, в якому автор незвичайно вдало відтворює старовинну українську мову, звичаї цілу психологію давньої героїчної козацько-лицарської України середини XVII століття. За Юрієм Липою в минулому лежить довгий шлях, повний визначних творчих перемог і осягнень. Незвичайно щадний у словах, Липа в своїх двох збірках віршів „Світлість” (1925) та „Суворість” (1931) дав стільки нев'янучих взірців високої, прекрасної і мужньо-суворої поезії! Дав також ряд віршованих драматичних етюдів та сцен (Бенкет, Поєдинок, Вербунок, Ярмарок і ін.), в яких виявлене незвичайнє уміння опановувати таємниці високої трагічної мови, піднесеного героїчного стилю.

Всупереч сантиментальним і плаксивим уподобанням старої драгоманівської української інтелігенції*) наперекір жалібним традиціям української лірики кінця XIX і початку ХХ століття, коли почали цілковито забувати справжній зміст вогненної поезії Шевченка, коли самотний Чупринка ще зберіг в собі щось лицарське, а літературна еліта — символісти чи модерністи за винятком суворої “войовничої” Лесі Українки (я маю тут на увазі лише поезію) всі були немічними естетами, містиками і мешканцями „високих келій, самотно таємничих” (М. Рильський). Юрій Липа, що виступив у повоєнні роки десь близько року 1920 бере собі за знак на своїм щиті — немилосердя:

Я взяв собі за знак немилосердя,
Що надо мною — втіленим драконом ;
Його брилянтове, сліпуче осердя
Дарує зло палахотливим сконом,
На свисти, на виття, на полохливі кроки
У світлі білому цвіте мій гордий спокій.

*) Треба дивуватися, до якої міри українська передвоєнна поезія була цілковито позбавлена передчуття настаючих грізних для нації й цілого світу подій і катастроф. Одні (більшість) невтішно плакали, але чому саме плакали, відомо, відомо з них до ладу не знав, другі, як Чупринка навпаки удавали з себе незвичайно бадьорих і сміливих та хоробрих, треті — символісти — взагалі усунулися — вирост до високих келій, самотно-таємничих. Деякі третміння передчуття можна ще бачити в поодиноких уривках Лесі Українки, але все це було таке далеке від вогненно-ясного „Загинеш, згинеш, Україпо, не стане сліду на землі“ великого Кобзаря України, висміяного професором етнографії й обскурантської колтунерії Драгомановим, спрошеного до непізнання С. Єфремовим, небагатого й відішнутого Євшаном. Тим дивніше знайти на сторінках передвоєнного ЛНВ такі рядки одного стандартносимволістичного поета:

Чим же ми, бліді онуки,
Час прославим свій грізний ?
Що зоставим нашим дітям
Ми на спогад зворушний ?

(Ігор Улагай: Кобзарі, ЛНВ, 1911, IV).

Але треба зазначити, що „спокій” Юрія Липи зовсім не блаженний Санчо-Пансівський спокій залибленого в тиші й добрій страві обивателя, а геральдичний, так би мовити, спокій гордості і сили, яка що хвилини може взятися за здобування нових світів.

Чинне, динамічне ставлення поета до світу окреслене ним в такій хвалі неспокою, прискоренню, здобуванню:

Старим, старим законом
Створено, браття, нас
На те, щоб ми розгоном
Переганяли час.

І в цій розкоші розвою,
Нам забраний брали рай,
Бо то — найбільше: — собою,
Собою життя сповнай!

І гнів, і близкучість мислі
І жаль, і волі „вперед”
Окрили, вбрали, нависли
Упоюють мій лянцет.

Неспокій, — вічний фехтунок
З прокляттям роду людей, —
Чи ж то не є подарунок
Долі самої моєї?

Скажи ж мені, Сліпа Сило,
Що так мене рвеш у бій,
На те ж ти мене створила,
Щоб ставить чоло Тобі?

Не мінлива вічно змінна крича чуттєвих примхливих переходів від настроїв занепадницьких до піднесених, а незрушима воля будування керує поетом:

І нація — не Геєнна
І знижень і поривань,
Лишень тріпотливі звена,
Що треба знайти — зв'язать.

Поет вітає боротьбу, герць міцних воль:

Ми такі упиті
Тим, що вона є знов, —
Що нам наші забиті
І наша кров.

Ми такі повні — щастя
У цей великий час, —
Сподобись, земле причастя
Сподобись, земле, нас.

Камінною гордістю будування, нестримного й величного вівід таких рядків поета:

Мій знак — то поміч Батьківщині,
 Вдячність — Батькам, Братерству — шана,
 Мій знак — де все стоїть в руїні
 Там вежа нова змурована,
 Слабшим — то захист, тим, що впали —
 Сурен хорали.

Або від такого його заклику :

Праця, праця, в кожній годині,
 Напружена, блискуча над собою, над усім.
 Україні, людині, просто світлій днині
 Складаю працю, як будую дім.

В „Баляді минулой війни“ поет створив такий міцний пам'ятник незломності героїзму :

Монітор Гляттон стоїть на рейді в порті Дувр,
 26 морців на моніторі, і кожний — як тур,
 В кожному бичача, стара Англія цвіте з лиць
 Повна дружности, жадоби влади і криці.
 Осінь вісімнадцятого року, воєнний порт.
 Панцерники, амуніції склади, ескадри, коло хорта **хорт**.
 В порті пожар ? Де ? На Гляттоні клубами дим.
 Перекинеться вогонь, зірве все здмухом одним.
 В адміраліції терпкі лиця : — 5 секунд — Вперед —
 Монітор Гляттон має бути торпед —
 Торпедований. Рик міни і їх немає 26-ти.
 I от — мовчання, страшніше за плачі. Не зідхайте !
 I їх не ховають. Просто — на морськім дні.
 I пропливає ескадра з салютом їм.
 Так, то Англія пливе залізна, одно лице, —
 Воно глянуло на монітор Гляттон — і він воскрес.
 Він є знов і він міцніший. Спокійні монітора морці.
 I стоїть, як міць, на рейді і віють прaporci.
 О, залізне єднання, незмінний де є наказ,
 Перед тобою згидаю коліно й не раз
 Усі ваші плачі, сантиментальности, жертви
 Видаються мені мертві.
 Надзвичайно глибока змістом епітафія М. Білінському,

збитому червоними москалями під час листопадового походу року 1921 на сніжистих просторах Волині :

Хоч я умер, беззвучні ці рядки
 Хай сповнить зміст могутній, многоцвітний,
 Що з ним життя моє вливається в твоє,
 Усе ніщо на світі : бенкети веселі,
 Уквітчана зрадлива гра любови
 I здобуття прихильності людської.

Я смертю вирізьбив ; ти стань і прочитай :
 Одно святе є в світі, — кров людей хоробрих,
 Одні живуть могили — вірних Батьківщині.

У великий мірі зворушлива посвята поета небіжчикові
 батькові :

I.

Шляхетнеє чоло моєго Батька
 Укрийте поцілунками троянд
 І в рученьки його вкладіте берла
 Од трьох світів створених суквітно :
 Золотохвильних, теплих нив південних,
 Високих гір, блакитноверхих гір,
 І моря, моря, що буяє вічно ...

II.

В моїй країні пишній,
 Мій Батеньку, творіте службу Божу,
 З життям людським довічно будьте злиті !
 Немов шумні вітри, що віють без спочинку,
 Немов грімучі води, випорснені в далеч,
 Мов соняшна теплота, розвивайте землі, —
 Душа велика в незмінному пориві.

III.

Я бачу їх на скелях. Там, -- де море.
 Ось Правда йде в плащі із левіх шкір,
 Ось Вірність тихая із нею розмовляє,
 Ось Непідкупність з золотим ключем,
 Ось і Братерськість, що з орлами з міді,
 Їх обіймає любо. Ось дубовий
 Вінок Знання вбирає, ѹ усміхом Краса
 Дарує всіх гостей Душі, що гідна.

Чуеш ?

То Перемога в сурми трубить. І цвіте Земля.

IV.

Благословен, Татусю, час Великих Дум,
 Стежки майбутності, що Ваші стопи ранні,
 Кріавлючися, протоптали нам.
 Ось вийшли ми високо. Кожний диха важко,
 І мужність кожному в життю єдиний щит.
 А я де гляну, — Вас знахожу, Батьку ...

Незвичайно сучасні й актуальні думки й відчуття Липи,
 невважаючи на всю ніби зверхню архаїзованість його мови й
 образів. Взяти хоч би його „Суворість” :

I.

Хто має суворі очі
І уста затиснуті міцно, —
Помолімось єдиному Богу,
Королеві всього світа !

Він розкрив над нами небо,
Наказав володіть землею, —
Пресвятих тайн тайна,
Незмірности початок,
Повстаньте довкола віри,
Лицарі Вічної Жизні, —
Хто має суворі очі
І уста затиснуті міцно !

II.

Повстаньте, як панцирна навала, —
Кожна хвиля Жизні є велика,
Невисловима — мить. І тільки віра зостала
Для Чоловіка,

Тільки віра вища
І чеснота в будові
Вирве душу з грища
І правду з — крові.*)

Деякі речі у збірці „Суворість” глибоко просякнені міс-
тичним фаталізмом стародавньої романсько-готицької доби.
доби розквіту давнього Києва. Ось наприклад :

Час людини, як вовк, утікає,
Він біжить безупинно, кульгавий,
А попереду — війни безкраї,
Сотворитель — у славі.

Час людини жене в неспокою,
Він розсипеться порохом сірим, —
Ось проходить ясною стопою
Новотворчий незміром.

Цим самим настроєм просякнена ї поема Липи „Князь Полонений”, що її дія має відбуватися в добу ранніх хрестових походів :

I.

Господь міцним мене створив
І душу дав нерозділому ;
І вчуя я шум весняних нив :
„Звільни віттар Єрусалиму !”

*) Слово *жизнь* взяте поетом з старо-української мови не цілком покри-
вається з сучасним „життя”. Під *жизню* предки наші розуміли лише *жит-
тєву* могутність, силу, радість і відвагу.

Лунало в палацах, як ріг :
 „Град Божий визволъ із полону, —
 Там на розтоці всіх доріг
 Земля прикраситься в корону !”
 Де стану — Божі вістовці
 Кладуть у душу слово Боже.
 І берло у моїй руці
 Вказало далечі ворожі.

II.

Блаженні — сміливі бої.
 Ми йшли як світло гонить тіні ;
 Єрусалимській гаї
 Розквітли здалека в промінні ;
 Кипіли наші прапори :
 „Ми станемо на горнім лоні !”
 Та демон пристрасної гри
 Зв'ялив оковані долоні.
 Ох, Саржинко, ти як цвіт,
 Що дивними медами повен, —
 Несити їх забув привіт
 Ще неосягнутих верховин.

Яскраво й рельєфно окреслені в Липи українські міста —
 От перед вами Полтава :

О чашо ніжності, безсмертная Полтаво,
 О чашо радощів, зеленострунна пісне,
 Ти — скерцо фарб, як пестощі первіні,
 Ти — промениста прадідівська славо.

Гаї, гаї твої біжать у співнім танці,
 І в селах вітер славить — шелевіє
 Твоїх дівчат виспівливі сап'янці
 І погляд усміхнений і загнуті вії.

Це в тебе — лиця прості і зміїні,
 І сила кутая і погляди нехмурі,
 Це в тебе, — впоєній переситом княгині,
 Гимн розкоші, відвазі і натурі.

Яким відмінним від неї уявляється похмурий і нерадісний Львів :

Могутен став він на земному лоні
 І повен пихи голову піdnіс ;
 На степ подільський, буковинський ліс
 Зорять Копця зіниці ясні й сонні ;
 Юр молитовно звів свої долоні,
 В сильветах веж церковних біль завис,
 Бо в місті пишному поломаний є кріс,
 У місті Льва — забави вітрогонні. — —

Ви, що Живі, луно десятиліть,
 Ви, Янова хрести, Личакова берізки,
 Почуйте голос і страшний і близький, —
 Так мовить Бог наш : — Знайте і мовчіть !
 Збудую тут твердиню в вічнім гарті,
 Як камінь гордощів, як камінь, що на варті.

Вельми яскраві, своєрідні та зворушливі в збірці „Суворість” усі речі, присвячені рокам визвольного зrivу. Беремо кінцеву частину циклю „1917” — де такими короткими і стислими словами передано образ похорону українського вояка, розстріляного москалями; похорону сдної з перших жертв у цій довголітній боротьбі, що до нині точиться, без упину :

Розстріляного закопати.
 Над ним ридатиме ще мати
 І приговорить пан=отець.
 Три сальви в мутне небо з криці !
 Засни дитино ! Спи, аж ниці
 Уславлять твій кінець.

Вона живе, та Україна.
 Вона — над ним, вона Єдина
 І в ній — корона душ.

А ви, що стали тут довкола :
 Шапки здійняти ! Нижче чола !
 Спи брате !
 Кроком руш !

„Голос забитого” в тій же збірці промовляє :

Вознесіте знамено
 Святого великого краю !
 Говорить серце надхнено.
 Говорить серце : „я знаю !
 Це твоя корогва, Україно,
 Надо мною клекоче, —
 Хто ж мене вбив безневинно
 За мої вірні очі ?

Рік 1919, рік найбільших розпачливих зусиль і найбільш драматичної боротьби знайшов на сторінках „Суворости” так коротку, але вичерпуючу передачу :

Порохом Україна взялася.
 Чорна біля гармати стоїть.
 Не говоріте теорій, бо теорія продалася,
 Не говоріте нічого : слова — то вороги !
 І біля Неї люди в подертій одежі
 Біля Неї босі полки,
 Що боронять останні межі.

Що моляться тільки Й.

— — — — —
І ось відступають у розривах,
Усе рідших розривах гранат,
Відступають,
залишають,
покидають

Свій рідний край.
Державо, ти була як огненна злива,
Державо, прощай !

(„Відступ”).

В іншій книзі своїй („Світлість”, що вийшла року 1925) Юрій Липа виявив себе незрівняним майстром чулості і ніжності.

Ось тонко окреслений весняний світанок :

Світанок свіж і синь
Біль черешневих ґрон,
В’юнкого човна тінь
Над тьмою баговінь,
І став, і сон,
І шептіт твій, що час
Це — наче білий птах,
Здрігання рук твоїх
В моїх руках.

А от незвичайно оригінальне відзеркалення вражінь до би пізнього літа :

На тихий день, на став, на міст,
На дзвінкість стиглую садів
Упала срібна пісня дів
Дощем розірваних намист ;
І коло темного весла,
Перекликальні в самоті,
Вода глибока пронесла
Слова печальні і прості.

А от ще мистецький начерк дня, повного бурхливих і ~~м~~ личних змін :

Був день, як плач, а потім горд і гнівен :
У колісницю відъм запряжени пси
В огні шалючи, гарчали на ліси,
На степ, на зляканість ...

І — німо.

Післязливен

Зіп’явся міст, Вечірня зоря
Із сутіні глядить на гри семибарвисті
На хмари у шаленій душній ристі,

На учту янголів, що тепло доторя
У глибині високій, променистій.

Прозорою легкістю віє від цього малюнку вітряного літнього дня :

Біжать хмарки,
І гнуться в полі
Лехкошелесні колоски ;
Здається журних дум — доволі ?
Обручку жалю зкинь з руки,
І з буйним, вільним заручись,
Що скаче в соняшнім роздоллі,
Немов зміїста рись
На волі,
Пригнувши чуйні колоски.

Ранковим, юнацьким іdealізмом осяяна творчість Юрія Липи доби „Світlosti” :

В степу, де миються ховрашки,
На небесах, де спокій ліг,
Куди зирну, там легкі пташки
Грайливих усміхів твоїх,
Бо нині в зелені гайовій
Серед дубів, — що на рівні,
Я з дивним птахом на розмові
Пізнав закони чарівні,
Що ти є скрізь, що дише злотом
Твого імення вся земля,
І смуток рожі попід плотом,
І марш оружний короля,
Що світ — жіночість незрівняна
У вірности, що світлом є, —
І в серце глянув він моє,
І очі мав як ти кохана.

Той самий гімн вічній жіночості бренить і в цій речі :

Безсмертности убір,
Божественное слово,
Мій спокій облягло
Могутньо і шовково.

Незломний погляд — меч,
Освячений Тобою
Сміється і дзвенить
Над темною юрбою
І Ти, і Ти — в мені.
Як сонце, що навіки
Будучі й давні дні
Злило золотоліке.

Ще довгу лінію творчого розвитку заповідає остання поезія цієї збірки, позначена ще роком 1920 :

Як золотий дзвін монастиря
Співає пристрасне літо,
І неба синього зоря
В мені закохана укрито ;
В цвітучій мудrosti доріг
Мене сповили сонні міти
Про дні, що йдуть, що я не встиг
Ще сміючися, покорити.

Доба писання історичного роману „Козаки в Московії” лишила в поезії Липи слід віршем, в якім автор подає образ своїх передбіжних історичних студій над добою середини XVII століття, що в ній відбувається дія „Козаків в Московії” — всі визначніші автори тогочасних літературних і історичних пам'яток щовечора гостюють у автора :

Пан Адам Олеарій, його милость Флєтчер
До мене йдуть що-дня, сидять при столі вечір ;

Приходить з актами пан Писар Генеральний,
Клементій вірші чтеть ; о броні пальний

Оповідають нам Григорій пан Трембецький,
Пан Герберштайн — з латинська, Бернгард по-

німецьки ;
Приходить кіт до мене : чорне котенятко
Через вікно, що — темрява й загадка.

Як це взагалі є характерним для більшості кращих і свідоміших сучасних поетів, Липа також має нахил до тем старо-кіївських, тем з перших століть нашої бурхливої і мінливої історії. Ім присвячені його „Старо-кіївські легенди”. В легенді „Про святу Софію” знаходимо старовинний народній переказ про те, як було збудовано храм св. Софії Кіївської :

Будувало дванадцять лицарів Софію,
Що збудують день мине,
Земля проглине,
Сміються люди на таку чудасію.

Будувало дванадцять лицарів — роки,
А вночі їм Мати Свята
Вкладала в уста
Пісню про храм високий.

Сталось чудо велике одної ночі :
Вийшла з землі рано
Софія осіянна,
Вийшла, засліпила людям очі.

В легенді „Про шевця „Кожум'яку” до шевця спочатку приходять на пораду чесній мужі і жони, але швець жене їх

теть „по що скиглите, ворони”, приходить і благочестиве попівство, але швець йому: „попівство каже, лінивство”, приходить і сам Володимир-князь, та швець йому „князеві від шевця зась”, але врешті :

І прийшли до шевця Кожум'яки дрібній діти, —
І не міг тут швець усидіти,
Шкури рвав,
Булаву брав,
Став і стиха говорити :
— Ой годі вам діти лебедіти.
Що над нашим ланом
Тільки Київ паном !
Ой і славен Київ,
Та по всій Україні,
І на цілий світ
Від віку і до нині,
І до кінця літ !

В загалі доводиться зауважити, що Липа досконало знає всі таємниці стилю і композиції української народної творчості.

У своїм „Ярмарку”, написанім у формі старовинного „Вертепу” Липа дає незвичайно гострі і влучні характеристики сучасних типів і ситуацій. У „Циганах із мазницями ідуших” можна без труднощів пізнати сучасних комуністичних пропагаторів, всіх отих Скрипників, Сосюор, Затонських, Коряків і інших, їм же ім’я — легіон: цигане у „Ярмарку” співають :

Ги—ги—ги !
Усьому, що вище,
Ми ще
В колисці вороги.
— Смолою зогиджу
Усе, що виджу.
— у дьоготь ввалию.
У пірря вкачаю,
Покажу краю, —
Оце ваші боги ? ?
— Ги—ги—ги...

В „Жебраках при дорозі о ялмужну просяющих” можна впізнати політиків певної марки :

— Виведу я націю на роздоріжжя.
Попхинькаю над нею,
Пограю на лірі, —
Може подивуються такій гарячій вірі
Інші народи з моцею своєю.
— Скажуть : — то уштиве дитя хороше.
Співає пісеньки, не бунтує,
Не стремить, щоб щось злого зробити. —

Випадає похвалити ці діти
І державність дати.
— Хай нам світить надія!
— Хоч би й без дати!
— Хай скінчиться веремія,
Малоросійського гевала!
— Лиш не треба, на Бога не треба,
Щоб Вона повставала, вбивала!

В „Гарбузах, на продаж везомих” пізнаєте класичний тип безжурного й байдужого „дядька” чи то несмртельного „русина”. Гарбузи співають:

Так сонно, так тяжко, так мрійно,
Так товсто, так просто, лежально...
— Зберуть нас, як хочуть, нехайно-но...
Ах, жити б так ясно, безкрайно
Без крику, без ліку у тисячвіку...

В „Людях худих, у важкі панцері і мисюрки повбирах”, не зважаючи на старовинні воєнні убрани, читач пізнає незабутню драгоманівську зграю Винниченок, Поршів та інших модерних московофілів, що так злочинно прогавила всі найкращі можливості, що широко стелилися перед нашою нацією в добу упадку царської Росії і що всі були знищені цими горе-політиками, їхньою тупою й підозрілою миролюбністю й московолюбностю. Драгоманівська стара гвардія співає:

— Ой, тяжко, брате,
Меча брати!
Як би так зробити війну без пожару,
Як би так зробити націю обережно, потихеньку,
Годувати її книжечками у затишному курничку
І вивести на світ готову, першорядну, без боротьби
Перехитривши всіх?

Ні. Не сваритись, не гнітити дикість
Тупоту і підсвінків з чужими агентами —
Ні, зробити всіх президентами:
Любиш, Саво, сало?
Маєш, Саво, сало, —
Іще тобі мало?

Драматичних творів Юрій Липа подарував більшу кількість (Поєдинок, Вербунок, Мотря, Бенкет), але брак місця не дозволяє нам цим разом спинитися на них докладніше.

ІІ. ЛЕОНІД МОСЕНДЗ.

В ряду сучасних українських ліриків Леонід Мосендрз займає одно з найчільніших місць. Його творчість, що початково зосереджувалася навколо питань філософічних, фавтівського порядку, де на першім місці була трагедія, пізнання всесвіту, останніми роками розгорнулася значно ширше.

Провівши, як учений хемік, значну частину свого життя в лабораторіях, Мосендрз освоює українській поезії проблеми сучасної хемії, фізики, математики й астрономії. Несподівана поява гукливої літака над викладовою салею, де лектор викладає інтегральне рахування, так зафікована в поезії Мосендрза:

Загув мотор у високості
І плинний виклад перебив...
Спинився ти в безсильі злости
Та крейду точену зломив.

Навіщо, канторе учений,
Ця злісна павза, злісний рух?
Чи ж не твоїм взірцем надхнений
Стремить в зеніт звитяжний дух?

Сувору мову інтегралу
Мотор у пісню перелив...
Яку ти можеш більшу славу
Укласти в блідість власних слів?

Мовчи... Ще мить... Хай доспіває,
Дасть вчений впевненості крил.
Ця сама пісня нас чекає
Над морем українських сил.

Інколи поет сягає в історію, чи навіть праісторію українську, зразком чого може бути ця похвала першій з ярин:

Жито пахне мудрістю віків,
Сутінком праਪредківських лісів,

Димом ранніх весняних багат-
Квітуванням знаних нам понят-

Зроджених на попелі ялин
Під гойдання першої з ярин.

af Slagda Papaloty
proze Dariela - II -

Нищить ліс сокира крем'яна
Понад Россю котиться луна
Через дим хвилює житній лан —
Перший дар землі від деревлян,
Перша барва, що небес блакить
Над Дніпром, Дністром позолотить.

Зразком вдалого опанування поетом теми з чужинецької історії вважаємо його Арбалетника:

В каптані з твердої шкіри,
Шолом легкий чи берет,
Кроки певні як по мірі,
Сагайдак і арбалет.

Що йому в залізі коні?
Навіть лицарі усі?
Силу стріл в неспиннім гоні
Він довів вже під Крессі.

В тон старій англійській пісні
Заспіває тятива,
І стріла, сковзнувши, свисне
Наконечником заблісне
І поліше як жива.

Втнуться в теляги милянські
Й на розлогости долин
Переможе сили панські
Арбалетник селянин...

Він іде розмірним кроком,
Й через сутінок століть
Непохібно точним оком
На двадцятий вік зорить.

У присвяті Маланюкові Мосенду накреслює своє уявлення сучасного українського поета:

Мені здається: це когорти
Ряди твоїх металльних слів,
Керуєш тризубий прapor ти
За вітром предківських степів;

Торують знову легіони
Шляхи задернілих доріг.
О, хто поставить перепони
Оцій розмірності каліг.

Глядить спокійним оком
Чезірваних ще пут,
З гору меч високо
Слухає салют.

Та лише ніч над станом шатер
 Почне зміняти черги чат —
 Зникає вождь і імператор
 І денні відгуки мовчать ;
 Від миготливої лямпади
 Спада на стіл мінливий діск,
 І стиль вкарбовує принади
 Силляб в покірний думам віск :
 Стилет чи стилос ? Сумнів знову :
 Чи віск м'який — чи синя сталь ...
 А за вікном на поготові
 Стоїть нездолана печаль,

В „Баляді про побратима” поет з великим піднесенням згадує побратима — українського хлопця-вояка, з яким поет бився плече-о-плече проти лютого ворога батьківщини :

І.

Разом зі мною виріс він,
 Друг щирий, більш ніж брат,
 Син чорнобривий злотних піль,
 Стрункий син білих хат.
 Носив багато він імен :
 Петро, Данило, Гнат ...

Затишне плесо, житній лан,
 Таємно-темний бір ...
 Були усюди з другом ми ;
 Дитячий бачив зір,
 Як жаром папороть цвіте
 І де блука опир ...

На школіній лаві плеч-о-плеч
 Сиділи ми роки
 І разом мріяли в садку
 Над закрутом ріки,
 Нас той сам дотик хвилював
 Дівочої руки.

А потім розлучились ми
 На кілька довгих літ,
 Та знали все, куди життя
 Скеровує наш хід,
 Не розгубились у юрбі,
 Не тратили свій слід.

А пригадаймо, як і де
 Зустрілися ми знов.
 Над нами маяла тоді

Уперше коругов,
 Та, на якій стоїть девіз :
 Завзятість і любов.
 Під нею з другом ми пройшли
 У весь той довгий шлях ...
 Через Гетьманщини піски,
 По Дніпрових горбах,
 Під тміним вітром степовим,
 По балках і ярах ...
 Він завше був, той щирий друг.
 Був друг. Це більш ніж брат.
 Внук побратимів січових,
 Син українських хат.
 Імен багато він носив :
 Пётро, Данило, Гнат ...

ІІ.

Де Буг гадюкою крутнув
 І звив сріблястий хід,
 Де здаля дзеркало Дніпра
 Сталевий шле привіт, —
 Там Медобори ми в імлі
 Прощали напослід.

Ще раз ! Ше раз ! Піддатъ набій !
 Хай це останній стріл ...
 Та кинуть зброю ворогам
 Нема ні в кого сил.
 І ще набій, і знов шрапнель
 І знов луна до сіл.

До лук, до гаю, до ріллі
 Грімке : „Не забувай.
 До тебе, рідний краю наш,
 Ми вернемо. Чекай.
 А ти оці осінні дні,
 Вкраїно, памятай”.

Кінець. Замок з гармати геть.
 Чекає чужина ...
 Та побратима моего
 Не вгледіла вона.
 Він випив келіх завзяття
 Від вінців аж до дна.
 Ще здаля бачили його :
 За ним замкнувся бір,
 Та ще в останнє зброй блиск.
 Побачив дружній зір ...
 І поглинула чужина
 Нас у шумливий вир ...

Т ось не знаю : де поляг,
Де згас завзяття жар...
Можливо пам'яткою ввік
Над ним стоїть „Базар”,
Чи може притулив його
Стрімкий подільський яр...

А може в застінку Москви
Замучив лютий кат
Того, хто побратимом був
Моїм (це більш ніж брат !)
І хто мав тисячі імен :
Петро, Данило, Гнат...

III.

Хай покара мене життя ;
Пошле мені спокій,
Коли забуду я тебе,
О друже-брате мій.
Коли і спомин втрачу я
Про наш останній бій.

Хай Мати відштовхне мене,
Відвернеться стократ,
Коли забуду, що забив
Тебе північний кат,
І не помощу того, що звавсь
Петро, Данило, Гнат.

Для характеристики творчості Мосенда в цілому і його ~~заглядів на~~ ролю поета є дуже важний „Сонет”, датований ~~одним~~ з початкових років його творчого шляху — 1924-тим:

Буває мить, коли душа надхненна
Зриває з Часу завій незнання :
Усе, чого шукає навмання,
З'являється, як візія священна.
Лови цю мить і куй в суцільні звена
Закон всеедності пророчого вогня.
Будучеє колишньому рідня, —
Дзвінка луна затихлого рефrena.
Суцільний, непорушний зв'язок
Межи змаганням дії і причини :
Хто їх переживе ? Поет — пророк,
Що зможе поєднати в струмінь всеединий
Кінці і початки надхненности своєї
Всемудрим і одвічнім : „пanta rei“.*)

*) *Панта рει* — старогрецьке філософічне речення, що важе про змінність усого.

В одній із своїх віршів поет з гнівом і призирством звертається до перекінчиків і зрадників, що в старовину звалися людьми татарськими, а від середини XVII ст. звуться переважно москофілами:

У татарви шукали оборони;
Людьми татарськими воліли бути,
Бо ханськії були миліші пута
Аніж свої, князівськії закони.

Ставали в посполитій Кисілями
(В гостині більш подобалось ніж вдома)
Від справ чужих не відчувалась втома,
Хоч душі й руки вкрились мозолями.

В Палаті Грановитій розбивали
Лоби свої, чолом владикам б'ючи;
За ранги і за цяточки блискучі
І вольності і звичаї міняли.

Імперіям були все вірні слуги
І ширили до безтязму простори
Раби-Баярди, вірністю хорі,
За честь чужу — свою дали в наруги.

Все барвилисъ : у чорне, злотне, біле;
Все мріяли про східнього владику,
Від довголітнього, від вікового звику
Й червона мла вам засліпила очі.

А ще кому знесете ви данину,
Яким варягам зложите присягу ?
Яку чужу прикрасите ви сагу
І перед ким ще зігнете коліна ?

У новелі Мосенда „Берладник” (ЛНВ, 1929. X.) під час українсько-московської війни старий дід подоляк — „берладник” розповідає авторові: „Авжеж, ви не видите Поділля, паничу. Не видите його таким, яким видівем його і вижу я. Ви ще молоді і не пройшли цієї землі від Дністра до Богу, як пройшовем я. Ви не були в отих скельних монастирях, тепер забутих і закинутих над Дністром, Лядовою і Смотричем. В цих балках, на цих горбах скільки полягло наших дідів, скільки крові і мук виділа наша красна земля.. Ви цього не видите, бо ще молоді, а я вижу... Може ви це знаєте, але послухайте...”

„Старий випростався і заговорив, як ніколи не можна було сподіватися від подільського діда з вичиненим вітрами і сонцем обличчям та спрацьованими руками хлібороба.

Заговорив ніби підпавши раптовій потребі виговорити все, що набралося за довгий час роздумування, полекшити думкам і обновити чуття: